

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВ В УКРАЇНІ

Людмила ПРИСТУПА¹, Анна СТАХУРСЬКА²

¹Хмельницький національний університет, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-5088-0654>

e-mail: prystupa@khmnu.edu.ua

²Хмельницький національний університет, Україна

e-mail: astakhurska23@gmail.com

У статті проведено аналітичне оцінювання сучасного стану, визначено тенденції та напрями удосконалення організаційно-економічного забезпечення депозитної політики банківських установ на рівні вітчизняного банківського сектору й провідної державної банківської установи (АБ «УКРГАЗБАНК») в умовах військового конфлікту та нестабільного конкурентного середовища. Акцентована увага на важливості адаптивності управлінської діяльності при формуванні депозитної політики банківської установи із застосуванням real-time моніторингу та визначено ключові фактори формування меж депозитної політики банку, що при активному застосуванні у короткостроковій перспективі забезпечить досягнення цілей депозитної діяльності, а в довгостроковій – ефективний ризик-менеджмент та покращення показників ліквідності та фінансової стійкості.

Ключові слова: банк, депозит, депозитна політика, депозитний портфель.

<https://doi.org/10.31891/mdes/2022-6-12>

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Банківська система є одним із найважливіших елементів інфраструктури держави, яка глибоко проникає у всі сфери економіки, активно забезпечуючи грошовими ресурсами поточну господарську діяльність економічних суб'єктів, впливає на всі економічні та соціальні процеси в країні. Водночас діяльність банківського сектору як і вся економіка України чутливо реагує на виклики та загрози сьогодення. Вплив системних глобалізаційних ризиків, військових загроз та соціально-економічної дестабілізації вимагає пошуку та застосування управлінських концепцій, що відповідають викликам сучасності. Враховуючи те, що процеси залучення фінансових ресурсів вітчизняними банківськими установами, визначають не лише перспективи подальшого їх використання, а й безпосередньо впливають на фінансову стійкість, ліквідність та прибутковість фінансової установи, тому проблеми управління депозитними ресурсами надзвичайно актуалізуються.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні засади та практичні аспекти організації грошового обігу, кредиту і банківської справи в умовах глобальної фінансової нестабільності висвітлені у монографії [7], за ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. Проте, не зважаючи на те, що на думку одного з авторів монографії, «банк варто визначити як інститут ринкової економіки, що виконує три основні операції: приймає депозити, надає кредити та здійснює розрахунки, а усі інші операції здійснюються банком, виходячи із потреб тієї клієнтури, яку він обслуговує, а також з урахуванням вимог чинного законодавства та нормативних актів регулюючих органів щодо визначення мінімальних обов'язкових сфер банківської діяльності» [5, с. 31], основний акцент проведених авторським колективом досліджень стосується банківської системи загалом та діяльності регулятора за відповідних ринкових умов.

Що стосується актуальних теоретико-методичних та практичних питань удосконалення управлінської діяльності у сфері депозитної політики вітчизняних банківських установ, то їм присвячені дослідження наступних фахівців: Бартош [1; 2] (депозитна політика розглядається як складова системи управління діяльністю банку, визначаються основні етапи її формування); Еш С. М., Ляховецька В. М. [8] (визначаються інструменти реалізації депозитної політики); Коваленко М.О. [12] (досліджується вплив депозитної політики на ефективність залучення депозитних ресурсів) та ін. Дослідженню актуальних перспектив розвитку та вдосконалення депозитної політики банківських установ в Україні у відповідності до умов зовнішнього та внутрішнього бізнес-середовища присвячені публікації Бідок О. О. [3], Довгань Ж. [6], Еш С. М. [9], Коваленко В. В. [11]. Водночас, варто акцентувати увагу, що зважаючи на значний динамізм сучасного середовища функціонування банківської установи та нові виклики й загрози глобального і національного

масштабу, управлінські концепції, зокрема й у сфері депозитної діяльності, також повинні вдосконалюватись та модернізуватись.

Зокрема, тенденціям розвитку депозитного ринку в Україні в умовах пандемії та пропозиціям щодо його покращення присвячена публікація Черкашиної К. Ф., Бузник М. В. [15].

Але, наразі усі наявні та потенційні можливості організаційно-економічного забезпечення депозитної діяльності банків в Україні, безпосередньо залежать від впливу військового конфлікту та введеного воєнного стану. Тому, подальші дослідження питань окресленої проблематики повинні проводитись насамперед із урахуванням існуючих національних реалій та їх наслідків.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою дослідження є оцінювання стану, визначення тенденцій та напрямів удосконалення організаційно-економічного забезпечення депозитної політики банківських установ на рівні вітчизняного банківського сектору та провідної державної банківської установи в умовах військового конфлікту та нестабільного конкурентного середовища.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Насамперед варто зауважити, що повномасштабна війна росії проти України призвела до глибокої кризи, яка матиме далекосяжні наслідки для фінансового сектору. Проте, вітчизняна банківська система успішно протистоїть викликам війни: банки продовжують безперебійну роботу, зберігаючи ліквідність й здійснюючи операції з кредитування. Це стало можливим завдяки своєчасній реакції Національного банку та злагодженим зусиллям банківських установ й рокам спільної роботи над реформою сектору з 2015 року. В результаті чого банки підійшли до кризи зі значним запасом капіталу і ліквідності, операційно стійкими й ефективними та мали плани дій на випадок несприятливих подій.

Оцінюючи загальні пасиви банківського сектору у 2019-2021 роках (таблиця 1) спостерігаємо їх загальне зростання протягом періоду з 1 493 298 млн грн початкових до 2 053 232 на кінець періоду, хоча темпи зростання відповідного показника уповільнились, 112,64 % проти 122,07 %.

Таблиця 1

Пасиви та складові депозитного портфелю банків в Україні у 2019-2021 роках*

Показники	Роки			Абсолютне відхилення (+,-)		Темп зростання (%)	
	2019	2020	2021	2020/ 2019	2021/ 2020	2020/ 2019	2021/ 2020
Пасиви, млн грн	1 493 298	1 822 841	2 053 232	329543	230391	122,07	112,64
Кошти суб'єктів господарювання, млн грн	498 157	646 491	758 434	148334	111943	129,78	117,32
Частка в пасивах, %	33,36	35,47	36,94	2,11	1,47	106,31	104,15
Кошти фізичних осіб, млн грн	552 115	681 892	726 898	129777	45006	123,51	106,60
Частка в пасивах, %	36,97	37,41	35,40	0,44	-2,01	101,18	94,64

* Розраховано за даними [13]

Згідно даних таблиці 1 протягом 2019-2021 років спостерігаємо позитивні тенденції до зростання обсягів основних складових депозитного портфелю банків, які стабільно є визначальними чинниками формування пасивів банківського сектору та зокрема у 2021 році становили 72,35 %. Зокрема обсяги залучених коштів від суб'єктів господарювання у 2021 році становили 758 434 млн грн (36,94 %), а обсяги коштів фізичних осіб – 726 898 млн грн (35,4 %).

Необхідно звернути увагу на той факт, що саме за результатами 2021 року відбулись абсолютні та структурні зміни й обсяги коштів суб'єктів господарювання перевищили обсяги коштів фізичних осіб.

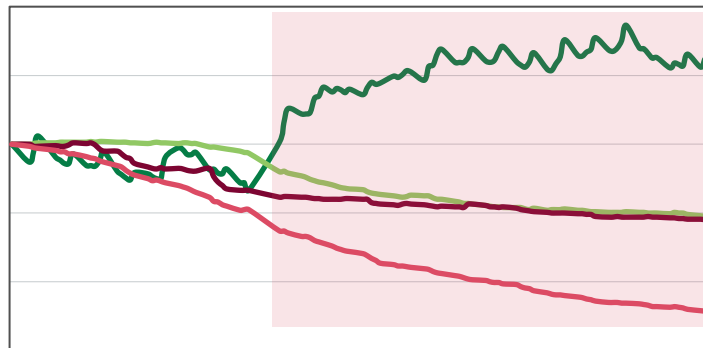
З початку 2022 року поведінка вкладників свідчила про можливе посилення ризиків ліквідності в разі повномасштабної війни. Так, через негативне інформаційне поле, сповнене повідомленнями про очікуваний напад росії, спостерігався поступовий відплив гривневих депозитів з банківських установ. Тому із початком активних бойових дій НБУ було прийнято низку рішень у сфері депозитної діяльності для підтримки системи:

– встановлено м'які ліміти на зняття гривневих коштів населення – в Україні – 100 тис грн у день, ліміти зняття готівки за кордоном із часом було обмежено до 50 тис грн на місяць;

- спочатку заборонено знімати валютні вклади, а згодом поетапно збільшено ліміт до еквіваленту 100 тис грн у день;
- запроваджено бланкове рефінансування для покриття можливих відпливів коштів населення, встановлено ліміт рефінансування у розмірі 30 % довоєнного обсягу вкладів домогосподарств.

Крім того, парламентом було запроваджено повну гарантію на банківські вклади населення на період дії воєнного стану й три місяці після нього.

В результаті цього ризику суттєвих відпливів коштів із початком повномасштабного наступу не реалізувалися, а банківське фондуювання навпаки зросло передусім завдяки припливу гривневих коштів на рахунки населення (рисунок 1). Роботодавці виплатили значні обсяги заробітної плати авансом. Також додатковим джерелом коштів на рахунках у банках було надходження пенсій і соціальних виплат від держави. За 10 днів лютого та березень 2022 року обсяг гривневих коштів населення на банківських рахунках зріс приблизно на 20%. В квітні-травні однак приріст гривневих коштів населення на рахунках сповільнився. Щодо майбутньої перспективи нарощення депозитної бази від населення, то скоріш за все буде спостерігатись тенденція до уповільнення через зниження доходів.

— Усі в гривні
 — Строкові у гривні
 — Усі в іноземній валюті (дол. екв.)

Рис. 1. Кошти фізичних осіб, 31.12.2021 = 100% [10]

Валютні вкладення фізичних осіб спочатку були майже незмінні, а незначні відпливи розпочалися із послабленням обмежень на їх зняття.

Щодо структури роздрібних вкладів, то від початку повномасштабної війни вона зазнала змін, зокрема зростає частка дрібніших вкладів (рисунок 2). «Обсяг гривневих вкладів у діапазоні від 10 до 200 000 грн зріс за березень–квітень на 21,8%, а більших – лише на 10,8%» [10]. Означена тенденція відрізняється від довоєнної, при швидшому зростанні більших вкладів. Спостерігається також зростання частки поточних рахунків, адже під час війни населення прагне мати безперешкодний доступ до власних грошей.

Таким чином, попит на строкові депозити очікувано зменшився та ймовірно буде низьким найближчим часом. «Частка вкладів на вимогу в коштах населення в усіх валютах зросла з 56,1% у січні до 64,7% на кінець травня» [10].

Щодо зміни коштів бізнес-одиниць, то спостерігається зв'язок з рівнем економічної активності. Так, кошти суб'єктів господарювання знижувалися перші декілька тижнів після повномасштабного наступу (рисунок 3).

Відпливи, зокрема були зумовлені виплатами зарплат і податків й значним зниженням надходжень від виручки. Зазначена тенденція була характерною для гривневих та валютних вкладів. Водночас, для гривневих вкладів падіння вже у середині березня змінилося зростанням. А поступове економічне відновлення сприяло накопиченню гривневих коштів на рахунках підприємств. Загалом валютні вклади теж зросли, однак їх динаміка значно стриманіша. Із урахуванням подальшого погавлення економічної активності можна очікувати на повільне, але зростання обсягів коштів на рахунках корпорацій.

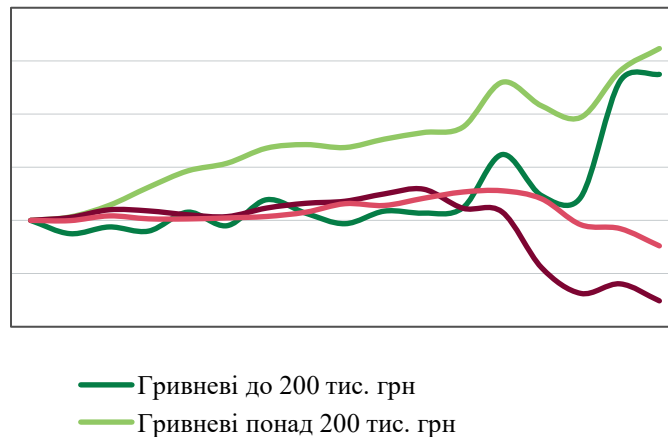

Рис. 2. Кошти фізичних осіб залежно від розміру вкладу, 31.12.2020=100% [10]

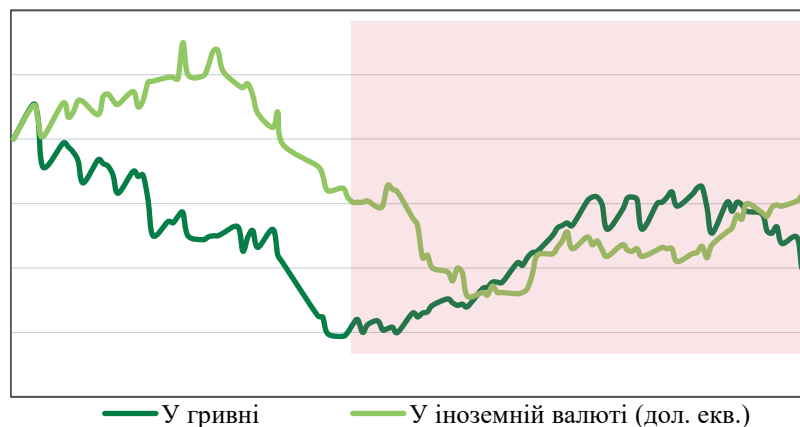

Рис. 3. Кошти суб'єктів господарювання, 31.12.2021 = 100% [21]

Негативним наслідком кризових явищ у суспільстві, яке спостерігалось неодноразово і в минулому, виступає перетікання коштів клієнтів у банківські установи, що вважаються більш надійними. На фоні того, що суттєвого перерозподілу коштів фізичних осіб між групами банків відбулось – вкладення населення зростали в банках усіх груп. Зокрема, найвищі темпи спостерігались у фінустанов, які мають зарплатні проекти та рахунки для соцвиплат. Водночас корпоративний сектор більше уваги звертав на власні оцінки стійкості банків, тому спостерігався приплив депозитів у фінустановах, які традиційно вважаються стійкішими: державних й іноземних банках (рисунок 4). Натомість кошти корпоративних клієнтів у приватних банківських установах скоротились, проте з поступовим відновленням економіки ці відпливи припинилися.

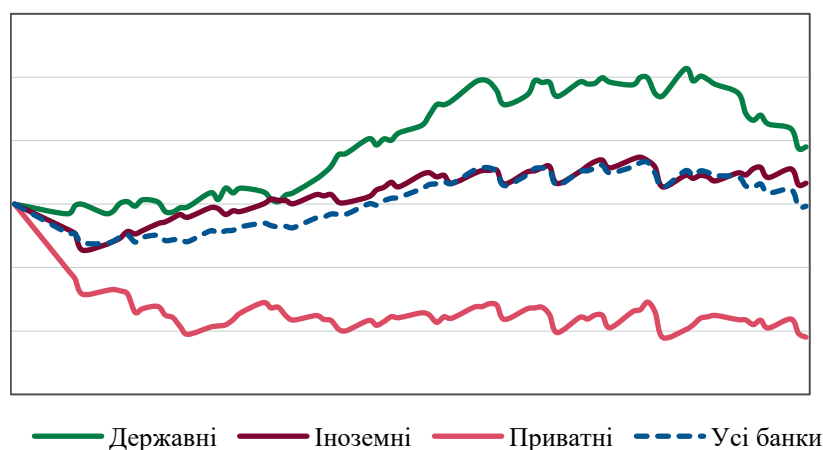

Рис. 4. Гривневі кошти суб'єктів господарювання за групами банків, 23.02.2022 = 100% [10]

Загалом, цільова структура фондування вітчизняних банків залежить від бізнес-моделей. Банки, що кредитують населення на поточні потреби або ж бізнес на поповнення обігових коштів, не потребують значного запасу строкового фінансування. Більші виклики формуються перед банками, які нарощують портфелі автокредитів або ж планують надавати довгострокові кредити бізнесу. Подовження строковості вкладів для них відповідно виступатиме запорукою належного управління ризиками ліквідності.

Наразі для залучення поточних і строкових коштів банки використовують різні механізми. Так, заохочуючи вкладення на поточні рахунки, банківські установи пропонують зручне обслуговування й низку додаткових послуг, зокрема з кредитування. Однак, щодо вкладів на вимогу, то вони нечутливі до зміни цінових умов. Водночас відсотковими ставками банки можуть конкурувати лише за строкову частину депозитів.

Одним з ключових банків на фінансовому ринку України є АБ «УКРГАЗБАНК», що входить до групи банків з державною часткою і посідає 4 місце за розміром активів й в умовах гострої енергетичної кризи продовжує розвиватись як провідний «еко-банк» України, зосереджуючи свою діяльність на фінансуванні проектів пов'язаних із технологіями енергоефективності і відновлювальної енергії, зменшенням забруднення й ефективності використання ресурсів та виступатиме об'єктом дослідження ефективності формування та реалізації депозитної політики.

У сучасному динамічному конкурентному середовищі, зважаючи на існуючі і потенційні ризики, споживачі фінансових послуг значну увагу приділяють вивченню інформації про банківську установу загалом або ж показниками окремих напрямів діяльності у порівнянні із позиціями конкурентів.

Аналізуючи показники рейтингового дослідження за результатами роботи у 2021 році (таблиця 2), бачимо, що АБ «УКРГАЗБАНК» входить до десятки банків-лідерів, займаючи 6 позицію.

Таблиця 2

Рейтинг стійкості банків за підсумками 4 кварталів 2021 року*

№	Банк	Загальний рейтинг	Стресостійкість	Лояльність вкладників	Оцінка аналітиків	Місце в ренкінгу по депозитах фізосіб
1	Райффайзен Банк	4,10	3,9	4,2	4,33	3
2	Укрсиббанк	3,93	4	3,7	4,22	7
3	Креді Агріколь Банк	3,87	3,9	3,8	3,89	11
4	Приватбанк	3,83	3,5	3,9	4,33	1
5	Кредобанк	3,77	3,7	4	3,44	12
6	Укргазбанк	3,72	3	4,5	4,11	9
7	Ощадбанк	3,69	3,2	4,1	4,11	2
8	ОТП Банк	3,64	3,8	3,2	4	10
9	Універсал Банк	3,58	3,2	4,3	3,22	5
10	Укрексімбанк	3,55	3,1	3,9	3,89	8

*Складено на основі інформації [14]

Водночас, при формуванні відповідного рейтингового значення у 3,77 бали, позитивний вплив мали високі бальні оцінки щодо лояльності вкладників (4,5) та оцінки аналітиків (4,11) та вкрай низьке значення (3,0) стресостійкості у порівнянні з найближчими конкурентами, що в результаті й завадило банку закріпитись на перших позиціях рейтингу. Також орієнтування АБ «УКРГАЗБАНК» на співпрацю з корпоративним сегментом перемістило його в ренкінгу по депозитах фізосіб на 9 позицію.

Ефективність депозитної політики банківської установи визначається специфічністю депозитних операцій, що полягає у визначальній ролі клієнта банку, який самостійно приймає рішення щодо виду й величини депозитного вкладу. Тобто саме клієнт вирішує, яку частку своїх доходів він може спрямувати на заощадження. З огляду на це, заходи впливу на поведінку потенційних вкладників в умовах конкурентної боротьби за клієнта мають зайняти вагоме місце в процесі розробки і реалізації депозитної політики банку.

Розміщення грошових коштів на депозитних рахунках для клієнтів банку дає можливість мінімізувати ризики втрати коштів; отримувати стабільний дохід в національній й іноземній

валюти у вигляді відсотку протягом певного часу; збільшувати суму своїх заощаджень за рахунок процентного доходу тощо.

Щодо банків, то залучення тимчасово вільних коштів у депозити сприяє підвищенню ліквідності фінансової установи, збільшенню обсягів активних операцій і формуванню їх ефективної структури, прискоренню безготівкових розрахунків й зменшенню вартості ресурсів порівняно з міжбанківськими кредитами.

Саме тому, при проведенні аналітичного оцінювання ефективності формування та реалізації депозитної політики АБ «УКРГАЗБАНК» за 2019-2021 роки детальну увагу необхідно приділити вивченню стану та динаміки депозитного портфеля в розрізі клієнтських груп.

За результатами проведених розрахунків (таблиця 3, рисунок 5) спостерігаємо зростання обсягів депозитного портфелю у 2020 році (на 22,2 %) та його зменшення у 2021 році (на 23,6 %), що було спричинено відповідними змінами структуроутворюючих факторів.

Таблиця 3

Склад та зміни депозитного портфеля АБ «УКРГАЗБАНК» за 2019-2021 роки в розрізі клієнтських груп

Показник	Роки, тис. грн			Абсолютне відхилення, тис. грн		Відносне відхилення, %	
	2019	2020	2021	2020/ 2019	2021/ 2020	2020/ 2019	2021/ 2020
Депозити юридичних осіб	75659711	96045668	68572867	20385957	-27472801	126,9	71,4
Депозити фізичних осіб	27562188	29766965	27539306	2204777	-2227659	108,0	92,5
Усього депозитний портфель	103552666	126570817	96716590	23018151	-29854227	122,2	76,4

Так, обсяги депозитів юридичних осіб АБ «УКРГАЗБАНК» у 2020 році були прирощені на 26,9 % проти показника попереднього року та склали 96,05 млрд грн проти 75,66 млрд грн початкових, а депозити фізичних осіб – зросли на 8 % до 29,77 млрд грн порівняно із 27,56 млрд грн у 2019 році.

Проте, вже за результатами діяльності 2021 року обидві складові зазнали зменшення. При чому, якщо скорочення обсягів депозитів фізичних осіб у порівнянні із показником попереднього року відбулось на 7,5 % до 27,54 млрд грн, то депозити юридичних осіб скоротились на 28,6 % до позначки 68,57 млрд грн, що є мінімальним значенням протягом 2019-2021 років.

Внаслідок вищеприписаних змін відбулись структурні зрушення у складі депозитного портфеля АБ «УКРГАЗБАНК» (рисунок 5). Так, частка депозитів юридичних осіб з 73,06 % у 2019 році зменшилась до 70,9 % на кінець періоду, а частка депозитів фізичних осіб натомість зросла з 26,62 % до 28,47 %.

Рис. 5. Структура депозитного портфеля АБ «УКРГАЗБАНК» за період 2019-2021 років

Аналіз показників складу й змін депозитного портфеля АБ «УКРГАЗБАНК» за 2019-2021 роки у розрізі валют (таблиця 4) дозволяє відстежити позитивні зміни щодо нарощення депозитної бази за рахунок депозитних ресурсів юридичних та фізичних осіб як у національній так і у іноземній валюті за даними 2020 року. Однак, вже у 2021 році відповідні показники зазнали негативних змін, окрім депозитів фізичних осіб у національній валюті (+ 1,17 млрд грн). Внаслідок зазначених змін на кінець періоду дослідження, порівнюючи із показниками 2019 року відбулось

нарошення депозитів лише в національній валюті, яке однак не здолало вплив від скорочення обсягів депозитів в іноземній валюті і у підсумку було зафіксовано скорочення депозитів юридичних осіб на 7,9 млрд грн та депозитів фізичних осіб на 22,88 млн грн.

Таблиця 4

Склад та зміни депозитного портфеля АБ «УКРГАЗБАНК» за 2019-2021 роки у розрізі валют

Показник	Роки, тис. грн			Абсолютне відхилення, тис. грн		
	2019	2020	2021	2020/ 2019	2021/ 2020	2021/ 2019
Депозити юридичних осіб, в тому числі:	75659711	96045668	68572867	20385957	-27472801	-7086844
в національній валюті	34589427	50354074	37458625	15764647	-12895449	2869198
в іноземній валюті	41070284	45691594	31114242	4621310	-14577352	-9956042
Депозити фізичних осіб, в тому числі:	27562188	29766965	27539306	2204777	-2227659	-22882
в національній валюті	10891486	12448257	13621035	1556771	1172778	2729549
в іноземній валюті	16670702	17318708	13918271	648006	-3400437	-2752431

Оцінюючи інформацію щодо коштів клієнтів АБ «УКРГАЗБАНК» за строками розміщення у 2019-2021 роках (рисунок 6), то протягом усього періоду спостерігаємо переважання коштів, розміщених на поточних рахунках, зокрема 61 млрд грн проти 35,62 млрд грн у 2021 році у порівнянні обсягами строкових депозитів. Щодо обсягів строкових депозитів клієнтів, то їх основний відтік відбувся за даними 2021 року, з 58,05 млрд грн до 35,62 млрд грн.

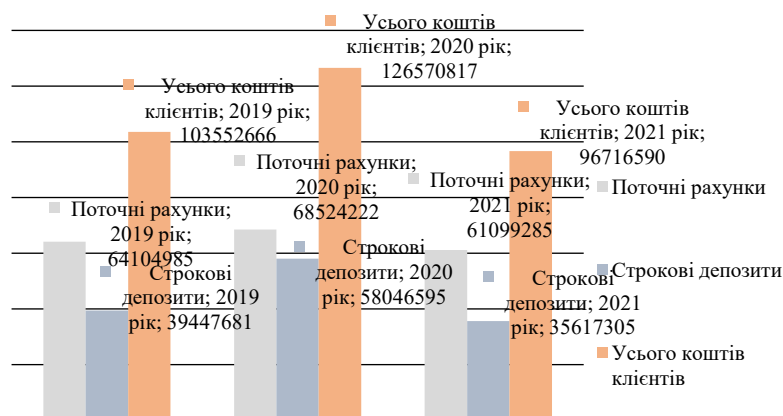

Рис. 6. Динаміка коштів клієнтів АБ «УКРГАЗБАНК» в розрізі строковості за 2019-2021 роки

Наступним важливим етапом у процесі визначення напрямів удосконалення депозитної політики АБ «УКРГАЗБАНК» є проведення аналітичного оцінювання ефективності реалізації депозитної політики банку на основі відносних коефіцієнтів (таблиця 5).

Коефіцієнт депозитної бази АБ «УКРГАЗБАНК» вказує на переважання депозитних ресурсів у загальному обсязі залучених коштів й коливається протягом періоду дослідження у межах від 0,98 до 0,91 (у 2020 та 2021 роках відповідно).

Коефіцієнт поточної депозитної бази банку засвідчує, що протягом 2019-2021 років на кожну гривню залучених ресурсів припадало від 60 до 53 копійок поточних депозитів, тобто більше половини залучених ресурсів АБ «УКРГАЗБАНК» сформовано за рахунок поточних депозитів.

Значення коефіцієнтів строкової депозитної бази банківської установи у 2019-2021 роках були нижчими та знаходились в межах 0,45-0,34, тобто за рахунок строкових депозитів було сформовано максимально до 45 % (2020 рік) загального обсягу залучених джерел.

Вивчення рівнів коефіцієнта співвідношення коштів фізичних і юридичних осіб АБ «УКРГАЗБАНК» та їх зміни протягом аналізованого періоду свідчить, що обсяги депозитів фізичних осіб складають від 31 % (2020 рік) до 40 % (2021 рік) порівнюючи із загальними обсягами

депозитів юридичних осіб, тобто спостерігається значна концентрація у процесі формування ресурсної бази банку на співпраці з юридичними особами.

Вивчення рівнів коефіцієнта співвідношення коштів фізичних і юридичних осіб АБ «УКРГАЗБАНК» та їх зміни протягом аналізованого періоду свідчить, що обсяги депозитів фізичних осіб складають від 31 % (2020 рік) до 40 % (2021 рік) порівнюючи із загальними обсягами депозитів юридичних осіб, тобто спостерігається значна концентрація у процесі формування ресурсної бази банку на співпраці з юридичними особами.

Таблиця 5

**Аналіз коефіцієнтів ефективності реалізації депозитної політики
АБ «УКРГАЗБАНК» за 2019-2021 роки**

Показники	Роки			Абсолютне відхилення (+,-)		Темп зростання (спаду), %	
	2019	2020	2021	2020/ 2019	2021/ 2020	2020/ 2019	2021/ 2020
Коефіцієнт депозитної бази (Депозити/ Залучені кошти)	0,97	0,98	0,91	0,01	-0,07	101,17	92,86
Коефіцієнт поточної депозитної бази (Поточні депозити/ Залучені кошти)	0,60	0,53	0,58	0,36	0,04	88,47	108,35
Коефіцієнт строкової депозитної бази (Строкові депозити/ Залучені кошти)	0,37	0,45	0,34	0,08	-0,11	121,79	74,57
Коефіцієнт співвідношення коштів фізичних і юридичних осіб (Депозити фізосіб/ Депозити юросіб)	0,36	0,31	0,40	-0,05	0,09	85,08	129,58
Коефіцієнт використання депозитних коштів (Кредити / Депозити)	0,38	0,38	0,58	0,00	0,20	99,72	153,93
Коефіцієнт співвідношення поточних депозитних коштів і власного капіталу банку (Поточні депозити/ Власний капітал)	7,77	8,02	5,25	0,25	-2,76	103,21	65,54

Коефіцієнт використання депозитних коштів АБ «УКРГАЗБАНК» протягом 2019-2021 років (0,38-0,58 відповідно) свідчить про значні обсяги ресурсної бази, що не задіяні для покриття потреб кредитування. Так, зокрема за даними 2021 року лише 58 % коштів з депозитних джерел використано для кредитних операцій, натомість фактично 42 % коштів могли б також бути задіяними для активних операцій банку.

Значення коефіцієнта співвідношення поточних депозитних коштів і власного капіталу у 2019-2021 роках, вказує на те, що у банку відсутня можливість покриття поточних депозитів за рахунок коштів власного капіталу, адже обсяги поточних депозитів у 7,77; 8,02 та 5,25 разів перевищували обсяги власного капіталу фінансової установи.

З метою комплексного оцінювання конкурентоспроможності реалізації депозитної політики АБ «УКРГАЗБАНК» вважаємо актуальним звернути увагу на поєднання загальних конкурентних позицій банку у банківському секторі із пропонованими ставками за депозитами, що дасть можливість не лише визначення поточних конкурентних позицій на депозитному ринку, а й оцінки можливих напрямів удосконалення депозитної політики.

Узагальнюючи інформацію рисунку 7 необхідно зауважити, що розподіл депозитних ставок за гривневими депозитами є вкрай нерівномірним.

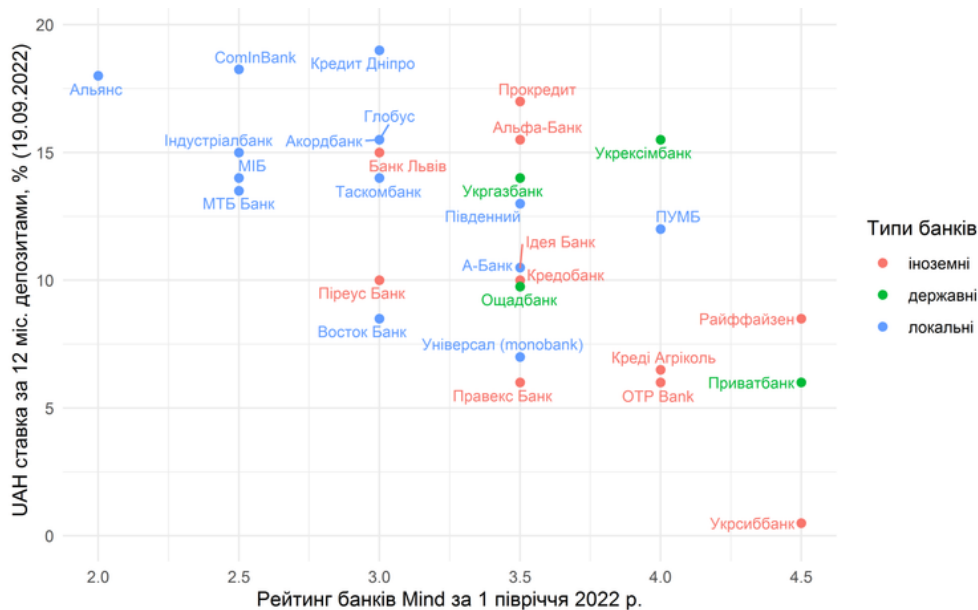

Рис. 7. Показники рейтингів банків та відсоткових ставок за депозитами у гривні [4]

«Як свідчать емпіричні дослідження багатого досвіду «банкопадів» 2009-2010 та 2014-2016 років, банки із аномально високими депозитними ставками більш схильні до виходу з ринку. Адже часто фінустанови з гіршими показниками фінансової стійкості через відсутність доступу до фондування з боку акціонерів та надто дороге рефінансування від НБУ вимушені обирати стратегію «пилососів» коштів, демпінгуючи на роздрібному ринку» [4].

Тобто, фактично спостерігається явна обернена залежність між вартістю ресурсів та надійністю українських банків: чим вища ставка, тим нижчий рейтинг (ключовими факторами формування якого є сумарні активи, миттєва ліквідність та проблемні кредити).

Оцінюючи ситуацію, можна стверджувати, що у порівнянні із рейтинговими показниками державних АТ КБ «ПриватБанк» (4,5) та АТ «Укресімбанк» (4,0), АБ «УКРГАЗБАНК» має значно нижчий рейтинг (3,5), який також характерний для АТ «Ощадбанк», водночас відсоткові ставки за депозитами є значно вищими, порівняно з АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Ощадбанк» та більш надійними за рейтинговими показниками банками із іноземним капіталом, що свідчить про існування потенціалу до нарощення ресурсної бази за рахунок депозитів у національній валюті за умови удосконалення депозитної політики у відповідності до умов конкурентного середовища.

На основі отриманих результатів можемо стверджувати, що надзвичайної актуальності набуває депозитна політика банку, орієнтована на забезпечення адекватної реакції на трансформації зовнішнього середовища й внутрішні умови здійснення депозитної діяльності, досягнення на цій основі визначених цільових параметрів, тобто ключовою характеристикою у даному разі виступає її адаптивність.

Орієнтуючись на адаптивність при формуванні депозитної політики банківської установи, варто вказати на ключову роль діагностичної складової, що передбачає сканування зовнішнього середовища макро- й мезорівня і внутрішніх умов депозитної діяльності банку з метою виявлення їх реального й потенційного впливу на досягнення цілей депозитної діяльності. При скануванні актуальним буде застосування якнайрізноманітнішого інструментарію, зокрема: бенчмаркінг, конкурентні порівняння, експертні методи, сценарії, імітаційне та економіко-математичне моделювання, функціонально-вартісний і морфологічний аналіз та ін.

Також важливого значення набуває оцінка і аналіз стану об'єктів депозитного менеджменту на базі real-time моніторингу із урахуванням факторів зовнішнього середовища, які впливають на депозитну діяльність, сприяючи або перешкоджаючи реалізації депозитної політики банку.

Щодо real-time моніторингу, то його можна розглядати як комплексну систему періодичних безперервних, довгострокових спостережень, оцінки і прогнозу трансформацій зовнішнього середовища й внутрішніх умов депозитної діяльності з метою виявлення реальних

й потенційних загроз досягненню цілей депозитної політики, розробки рекомендацій з їх превенції чи нейтралізації негативного впливу.

Для формування об'єктного поля real-time моніторингу, мають бути виділені всі фактори, які наразі впливають чи потенційно можуть вплинути на результати депозитної діяльності досліджуваної банківської установи, із використанням інструментарію сканування. Після чого сформована первинна система факторів повинна пройти аналітичне вивчення із застосуванням експертного відбору, інструментарію стратегічного аналізу й економіко-математичного моделювання для відбору тих з них, які здійснюють визначальний вплив на результати депозитної діяльності банку.

У відповідності до визначеного за результатами аналітичних процедур переліку факторів суб'єктами управлінської діяльності визначаються індикатори для відстеження змін у них і формуються кількісні стандарти моніторингу (зокрема – допустимі, критичні, катастрофічні відхилення).

Також на цьому етапі важливими є фактори, що формують межі депозитної політики досліджуваного банку (таблиця 6).

Таблиця 6

Фактори формування меж депозитної політики банку*

Фактори формування меж	Характеристика впливу на депозитну політику
Економічні	Стан економіки країни й потенціал економічних агентів генерувати грошові потоки і розміщувати їх у банки
Соціальні	Рівень довіри до банків і банківської системи
Адміністративні	Державне регулювання банківської діяльності
	Система лімітів та індикаторів, розроблена, виходячи з стратегічних і тактичних цілей банку, можуть переглядатися внаслідок змін зовнішнього середовища
Часові	Граничні мінімальні і максимальні строки залучення, строкова структура депозитних ресурсів
Територіальні	Специфіка регіонів діяльності банку

* Систематизовано автором на основі інформації [16]

Сформована система індикаторів, які характеризують фактори впливу на депозитну діяльність банківської установи у поєднанні із індикаторами меж депозитної політики підлягає періодичному безперервному, довгостроковому спостереженню з метою виявлення реальних й потенційних загроз щодо досягнення цілей депозитної політики. При цьому їх склад і кількісні стандарти мають постійно актуалізуватись у відповідності до трансформацій зовнішнього середовища й змін внутрішніх умов депозитної діяльності банку.

Також, найбільш раннє виявлення загроз досягненню цілей депозитної діяльності, прогнозує чи у процесі її здійснення, дозволяє зосередити управлінські зусилля менеджерів на превенції їх реалізації та визначити необхідні ресурси, методи й засоби для реактивного впливу, у разі неможливості чи неефективності превентивних заходів.

Якщо менеджерами буде допущена відсутність реагування на загрози зовнішнього середовища, то це може призводити до недосягнення цілей депозитної діяльності у короткостроковій перспективі, а у віддаленому проміжку часу – до зростання рівня ризиків, погіршення рівня фінансової стійкості банку та втрати ліквідності.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Проведений аналіз стану організаційно-економічного забезпечення депозитної політики банків на сучасному етапі дозволив виявити наступні тенденції: довіра вкладників до вітчизняних банківських установ збереглася – обсяги коштів на рахунках населення зросли в перші місяці після початку війни; щодо корпоративних клієнтів, то після шоку перших тижнів агресії надалі було досить швидко відновлено зростання депозитів. Проте, подекуди вони намагалися переказати свої кошти в державні чи іноземні банки, що змусило банки підвищувати депозитні ставки для бізнесу. Натомість населення не намагалося перекласти кошти із одних банків у інші та вкладення зросли в банках усіх груп. Стабільність роздрібних вкладів дала змогу банкам навіть здешевити вартість цих залучень, однак з середини квітня гривневі вклади на вимогу припинили зростати. Кошти, залучені банківським сектором на строкові та валютні депозити стабільно зменшувалися.

Загалом, аналіз банківського сектору й стратегій формування депозитних портфельів, дозволяє виокремити проблеми в регулюванні депозитної політики: неактивне впровадження банківськими установами методів цінової і нецінової маркетингової політики, що зменшує ймовірність просування більш широкого спектра високоякісних послуг для вкладників; підробка чи обман у банківському секторі з боку шахраїв та поширення кіберризиків; наявність проблемних активів; відсутність механізмів гарантування коштів залучених на депозити від юридичних осіб; недостатня довіра населення до національної валюти; затримка платежів клієнтам або не повернення основної суми вкладу.

Саме тому, фінансові установи повинні розробляти ефективну депозитну політику, орієнтовану на інноваційні засади та технології, яка включає розробку цікавих ідей та проєктів для покращення відносин із вкладниками. Крім того, креативні підходи до обслуговування, новітні технології для самообслуговування й творчий погляд на продукти, які пропонують банківські установи, підвищать їх конкурентоспроможність, тим самим забезпечуючи збільшення обсягів ресурсної бази.

Проведене оцінювання ефективності формування та реалізації депозитної політики АБ «УКРГАЗБАНК» на основі абсолютних та відносних показників, рейтингових даних дозволило визначити слабкі місця та потенційні можливості щодо управлінської роботи у сегменті депозитних операцій АБ «УКРГАЗБАНК» із зосередженням підвищеної уваги на забезпечення адекватної реакції на трансформаційні зміни зовнішнього середовища й внутрішні умови здійснення депозитної діяльності, досягнення на цій основі визначених цільових параметрів, тобто на її адаптивність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бартош О.М. Депозитна політика банку та основні етапи її формування. Вісник Університету банківської справи національного банку України. 2009. № 3. С. 98–101.
2. Бартош О. М. Депозитна політика як складова системи управління діяльністю банку. Фінансовий простір. 2014. № 4(16). С. 19-24.
3. Бідюк О. О. Депозитна політика банків в період трансформації банківської системи України. Економічний вісник. 2017. № 1. С. 29-37.
4. Депозитний лабіринт: ставки в гривні зростають, але з довгостроковими вкладами краще не поспішати URL: <https://mind.ua/openmind/20247315-depozitnij-labirint-stavki-v-grivni-zrostayut-ale-z-dovgostrokovimi-vkladami-krashche-ne-pospishati> (дата звернення: 10.11.2022).
5. Дзюблюк О. В., Алексеєнко М. Д., Корнєєв В. В. Теорія і практика грошового обігу та банківської справи в умовах глобальної фінансової нестабільності : монографія . Тернопіль. 2017. 298 с.
6. Довгань Ж. Удосконалення депозитної політики банківських установ. Наука молода. 2015. № 23. С. 46-53.
7. Дребот Н. П., Галько О. Р. Стратегія банківської установи на ринку депозитних послуг. Регіональна економіка. 2008. № 4. С. 125-132.
8. Еш С. М., Ляховецька В. М. Депозитна політика банків та інструменти її реалізації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2016. № 17. С. 133-138.
9. Еш С.М. Депозитна політика комерційного банку та напрями її вдосконалення в умовах економічної кризи банків / С.М. Еш. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9499/1/DEPOZITIC%20POLICY%20OF.pdf>.
10. Звіт про фінансову стабільність Червень 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H1.pdf?v=4 (дата звернення: 10.11.2022).
11. Коваленко В. В. Депозитна політика банків України: реалії та розвиток на майбутнє. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. № 4. С. 834-837.
12. Коваленко М. О. Депозитна політика банків України та її вплив на ефективність залучення депозитних ресурсів. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 2. С. 39-44.
13. Наглядова статистика. Основні показники діяльності банків України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 20.11.2022).
14. Рейтинг стійкості банків URL: <https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/> (дата звернення: 08.11.2022).
15. Черкашина К. Ф., Бузник М. В. Тенденції розвитку депозитного ринку в Україні в сучасних умовах пандемії та пропозиції щодо його покращення Modern Economics. 2021. № 28(2021). С. 160-167. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V28\(2021\)-23](https://doi.org/10.31521/modecon.V28(2021)-23).

16. A methodology for compliance assessment. Basel Committee on Banking Supervision and International Association of Deposit Insurers. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs192.pdf>. (дата звернення: 20.10.2022).

REFERENCES:

1. Bartosh O.M. (2009). The bank's deposit policy and the main stages of its formation. Bulletin of the University of Banking of the National Bank of Ukraine. 2009. No. 3. P. 98–101.
2. Bartosh O. M. (2014). Deposit policy as a component of the bank's activity management system. Financial space. 2014. No. 4(16). P. 19-24.
3. Bidyuk O. O. (2017). Deposit policy of banks in the period of transformation of the banking system of Ukraine. Economic Herald. 2017. No. 1. P. 29-37.
4. Deposit labyrinth: hryvnia rates are rising, but it is better not to rush with long-term deposits URL: <https://mind.ua/openmind/20247315-depozitnij-labirint-stavki-v-grivni-zrostayut-ale-z-dovgostrokovimi-vkladami-krashche-nepospishati> (date of application: 11/10/2022).
5. Dzyublyuk O. V., Alekseenko M. D., Korneev V. V. (2017). Theory and practice of money circulation and banking in conditions of global financial instability: monograph. Ternopil 2017. 298 p.
6. Dovhan Zh. (2015). Improvement of the deposit policy of banking institutions. Science is young. 2015. No. 23. P. 46-53.
7. Drebot N. P., Galko O. R. (2008). Strategy of a banking institution on the market of deposit services. Regional economy. 2008. No. 4. P. 125-132.
8. Ash S. M., Lyakhovetska V. M. (2016). Deposit policy of banks and tools for its implementation. Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. 2016. No. 17. C. 133-138.
9. Ash S.M. Deposit policy of a commercial bank and directions for its improvement in the conditions of the economic crisis of banks / S.M. Ash [Electronic resource]. - Access mode: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9499/1/DEPOZITNIIC%20POLICY%20OF.pdf>.
10. Report on financial stability June 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H1.pdf?v=4 (access date: 11/10/2022).
11. Kovalenko V. V. (2015). Deposit policy of banks of Ukraine: realities and development for the future. Global and national economic problems. 2015. No. 4. P. 834-837.
12. Kovalenko M. O. (2017). Deposit policy of Ukrainian banks and its influence on the efficiency of attraction of deposit resources. Investments: practice and experience. 2017. No. 2. P. 39-44.
13. Supervisory statistics. Main performance indicators of Ukrainian banks. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (access date: 11/20/2022).
14. Rating of stability of banks URL: <https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/> (date of application: 08.11.2022).
15. Cherkashyna K., Buznyk M. (2021). The impact of COVID 19 on deposit policy in Ukraine and proposals for its improvement. Modern Economics, 28(2021), 160-167. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V28\(2021\)-23](https://doi.org/10.31521/modecon.V28(2021)-23).
16. A methodology for compliance assessment. Basel Committee on Banking Supervision and International Association of Deposit Insurers. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs192.pdf>. (application date: 10/20/2022).

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC ENSURING THE DEPOSIT POLICY OF BANKS IN UKRAINE

Liudmyla PRYSTUPA, Anna STAHURSKA
Khmelnyskyi National University

The article provides an analytical assessment of the current situation, identifies trends and directions for improving the organizational and economic support of the deposit policy of banking institutions at the level of the domestic banking sector. In particular, it was determined that the domestic banking system is successfully resisting the challenges of the war: banks continue to operate smoothly, maintaining liquidity and carrying out lending operations. During 2019-2021, the banking sector saw an increase in total liabilities in general and deposit resources in particular, which confirms the stability of the functioning of the banking sector and the trust of clients in the pre-war period. With the beginning of the war, a gradual outflow of hryvnia deposits from banking institutions was observed, while the unprecedented actions and decisions of the National Bank of Ukraine in the field of deposit activities ensured not only maintenance, but also an increase in bank funding. One of the trends that emerged as a result of military threats was the flow of clients' funds to banking institutions that are considered more reliable, mainly to state banks and banks of international financial groups. At the same time, in the existing conditions, banks use various organizational and economic mechanisms, models and technologies for the formation and maintenance of the deposit portfolio.

The conducted evaluation of the effectiveness of the formation and implementation of the deposit policy of the leading state banking institution (JSC "UKRGAZBANK") based on absolute and relative indicators, rating data made it possible to identify weak points and potential opportunities for managerial work in the segment of deposit operations in the conditions of a military conflict and an unstable competitive environment. Emphasis is placed on the importance of the adaptability of managerial activity in the formation of the bank's deposit policy with the use of real-time monitoring, and key factors in the formation of the bank's deposit policy boundaries are identified, which, if actively applied in the short term, will ensure the achievement of the goals of deposit activity, and in the long term - effective risk management and improving liquidity and financial stability indicators.

Keywords: bank, deposit, deposit policy, deposit portfolio.